

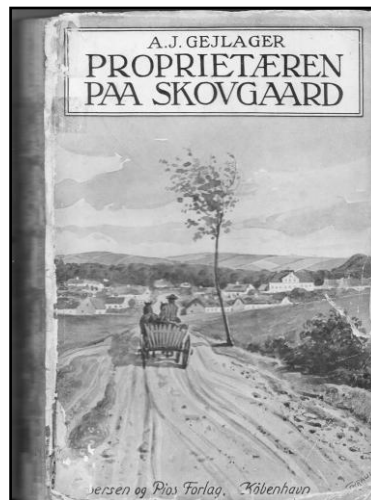
Nr. 106 - Persillekræmmeren - 2015

”Statsbankerotten af 1813”

Frederik 6. (1768-1839) gennemførte i 1813 en pengereform: ”Forordning om Forandring i Pengevæsenet for Kongerigerne Danmark og Norge samt Hertugdømmerne Slesvig og Holsten”. Indledningen til reformen var dystert og lød: ”Pengevæsenet er rystet i sit Inderste”. Reformen blev kendt som ”Statsbankerotten af 1813”.

”Proprietæren paa Skovgaard”

Stensballe-forfatteren A. J. Gejlager (1878-1955) har i nævnte roman skrevet om statsbankerotten i Danmark, hvor landbruget var i en hård krise i årene 1818-28. Der fortælles om en fæstebonde, der ved stor dygtighed og udholdenhed redder sig gennem krisen, medens proprietæren – som følge af heldige konjunkturer og en rig far – har fået herremandstilbøjeligheder. Først da krisen rammer rigtig hårdt, forstår han, at det er bedre at være bonde i egen gård end proprietærbestyrer på en proprietærgård.

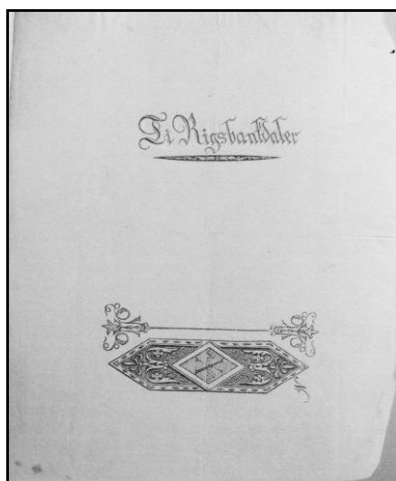
Forside af romanen ”Proprietæren paa Skovgaard”.

Generelt

En statsbankerot opstår, når staten ikke kan opfylde sine finansielle forpligtelser. Det kan skyldes, at dens indtægter svigter, eller staten gennem krig har påtaget sig store byrder. Staten har flere muligheder. Den kan erklære sig bankerot, den kan undlade at indfri sine forpligtelser, den kan standse sine betalinger af renter og afdrag, den kan udstede papirpenge, der falder i værdi, eller den kan sænke lønningerne til embedsmænd.

Optakt til reformen

Under krigen mod englænderne, der var del af Napoleonskrigene, lod Staten fra 1807 seddelpressen køre for at skaffe midler til krigsførelsen, hvad der førte til en ukontrollabel inflation.. Datidens mønt var rigsdaleren, og sedlerne var de såkaldte kurantdalere, som udstedtes af landets eneste bank, den statsejede kurantbank. I 1813 var seddelmængden blevet alt for stor, og kurantkursen var faldet til kun 6 % af den pålydende værdi i sølv. Situationen var uholdbar.

*Frederik 6. s proklamation om den nye Rigsbankdaler, 1813.
Statens Arkiver.*

Pengereformen

Pengereformen, som skulle genoprette tilliden til pengene, bestod i, at staten oprettede en bank, Rigsbanken, der udstedte en ny valuta, rigsbankdaleren, som over en årrække skulle erstatte kurantdaleren, idet samtlige verserende kurantdalersedler skulle opkøbes i forholdet 6 for 1 rigsbankdaler. Der måtte aldrig udstedes mere end sammenlagt 46 millioner rigsbankdalere, og disse skulle for eftertiden altid kunne indløses i sølv.

Til dette formål skulle Rigsbanken forsynes med en stor sølvbeholdning, som blev tilvejebragt ved en skat på 6 % af værdien af fast ejendom, som skulle betales i sølv, enten straks eller stå som en første prioritet mod en forrentning på 6,5 procent pro. anno.

Reformens konsekvenser

Reformen virkede ikke straks efter hensigten. Staten brugte af sølvfonden til den fortsatte krigsførelse og efter krigens afslutning i 1814 til kompensation for indtægterne fra Norge, som gik tabt ved freden i Kiel. Rigsbanken kunne derfor ikke leve op til indløseligheden, hvorfor også rigsbankdalerens kurs dalede. Ikke desto mindre fastholdtes reformens vigtigste principper frem til oprettelsen af Nationalbanken i 1818, rigets første moderne private centralbank. Pengereformen 1813 har været vurderet højest forskelligt af eftertiden.

Norge

Reformen fik ingen betydning for Norge, idet Norge i 1814 efter en kort frihedskamp mod Sverige kom i union med dette land. Til gengæld fik Danmark det nordtyske Forpommern, der et år senere sammen med Preussen blev mageskiftet med hertugdømmet Lauenborg. En dårlig løsning for Danmark og Norge, men bestemt af krigens sejrherre, Sverige, England og Østrig.

Slesvig og Holsten

Kongeriget blev ene om at bære seddelbyrden ved bankerotten. I Slesvig og Holsten var der så stor uvilje mod rigsbanksedlerne, at regeringen måtte fastsætte, at her skulle sølv være eneste betalingsmiddel.

Væsentligste årsag til bankerotten

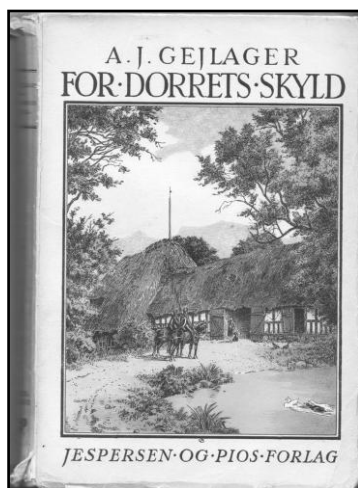
I Napoleonskrigene (1807-14) mellem England og Frankrig forsøgte Danmark-Norge at holde sig neutral, men det lykkedes kun til sommeren 1807, da en engelsk flåde sejlede mod København med det formål at overtage den danske flåde. Målet var dels at sikre sig, at Napoleon ikke fik samme ide, og dels at bruge de danske fartøjer mod Frankrig. Danmark-Norge nægtede at udlevere sin flåde frivilligt, hvilket førte til belejring og bombardement af København, der holdt stand nogle uger. Det anslås, at Danmark-Norge mistede ca. 1400 skibe i forløbet. Et hårdt slag for den store

søfartsnation. Englands udspil gjorde Danmark-Norge til allieret med Napoleon, hvorefter England officielt erklærede krig mod Danmark-Norge, der i 1808 også gik i krig mod Sverige. Krigen var så dyr for Danmark-Norge, at landet gik statsbankerot i 1813, og ved freden i Kiel 1814 blev man tvunget til at afstå Norge til Sverige.

”For Dorrets Skyld”

Efter at englænderne havde røvet den danske flåde, ødelagt København og andre grimme ting, tillod Frederik 6., at man kaprede engelske skibe i danske farvande. Det blev en succes i Lillebælt. Til gengæld plyndrede englænderne østjyske havnebyer. Derfor var der eksempelvis anlagt en dansk kanonstilling ved Snaptun, der hindrede englænderne i adgang til plyndring af Horsens. Alt dette har Gejlager medtaget i sin spændende kærlighedsroman ”For Dorrets Skyld”, hvor den unge smukke Stensballe-pige har givet afslag til nabogårdens rige søn Bertel. I stedet gifter hun sig med tjenestekarlen Poul. Han drukner under en sejlads til sin fødeø Endelave. Dog findes intet lig. Efter nogle ensomme år gifter Dorret sig med Bertel. I virkeligheden er Poul blevet fanget af englænderne på Endelave og er krigsfange på et skib i England. Efter mange år i fangenskab lykkes det Poul at undslippe og efter mange strabadser at komme tilbage til Stensballe. - Resten af den spændende historie må læses i selve romanen.

En af vore læsere, Finn Helmuth Pedersen, Sønderborg har i Persillekræmmeren nr. 47 skrevet en rosende anmeldelse af den nævnte roman.

Forside af romanen ”For Dorrets Skyld”.

Kildeangivelse

Gejlager, A. J., 1929 og 1934. Proprietæren på Skovgaard og For Dorrets Skyld. Jespersen og Pios Forlag, København. (Bøgerne kan lånes på Lokalarkivet).

www.danmarkskonger.dk og www.danmarkshistorien.dk

ISSN: 2246-4581

Redaktion: FGS, POS